

Crisi, emergència o catàstrofe? El poder de la terminologia en la comunicació del risc climàtic

MERITXELL MARTELL I LAMOLLA

Merience SCP
ORCID: 0000-0003-4335-117X
meritxell.martell@merience.eu

ANA ROMERO I CÀLIX

Servei de Sostenibilitat i Educació
de l'Àrea Metropolitana de Barcelona
aromero@uoc.edu

Meritxell Martell és

ambientòloga i doctora en Ciències Ambientals per la University of East Anglia (Regne Unit). Té més de vint anys d'experiència com a consultora en la comunicació del risc i la participació pública en processos de presa de decisions complexes amb forta dimensió sociotècnica. Participa en projectes europeus de recerca i assessora organismes internacionals. És docent en els Màsters de Comunicació Científica, Mèdica i Ambiental de la UPF i del Màster d'Enginyeria Nuclear de la UPC.

Ana Romero és

ambientòloga i Màster en Gestió del Cicle Integral de l'Aigua. Va iniciar la seva carrera en l'àmbit del risc en el sector industrial per a després desenvolupar-la en diverses administracions públiques, actualment com a responsable del Departament d'Acció Climàtica de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. També és docent, entre altres, del Màster de Filosofia per als Reptes Contemporanis de la UOC i membre fundadora del Col·legi d'Ambientòlegs de Catalunya.

Resum

En un context d'escalfament global accelerat, la manera com es comunica el risc climàtic és clau per influir en la percepció, les emocions i les accions de la ciutadania. Aquest article analitza el paper de la terminologia i el llenguatge periodístic en la construcció social del risc climàtic, posant èmfasi en com termes com crisi, emergència o catàstrofe poden generar reaccions diferents. A partir d'un taller de cocreació i l'anàlisi de casos reals, es proposen bones pràctiques per a una comunicació climàtica més rigorosa, comprensible i transformadora. També s'alerta del creixent retardisme i desinformació, i es reivindiquen eines pedagògiques i comunicatives per combatre'ls i promoure un discurs climàtic crític i mobilitzador.

PARAULES CLAU: comunicació del risc; canvi climàtic, terminologia; percepció social; periodisme climàtic; desinformació

Abstract

Crisis, Emergency or Catastrophe? The Power of Terminology in Climate Risk Communication

In a context of accelerated global warming, the way climate risk is communicated plays a key role in shaping public perception, emotions, and actions. This article examines the role of terminology and journalistic language in the social construction of climate risk, highlighting how terms such as crisis, emergency, or catastrophe can elicit different responses. Based on a co-creation workshop and analysis of real cases, it proposes good practices for clearer, more rigorous, and transformative climate communication. It also warns of the rise of climate delayism and misinformation, and highlights the importance of educational and communicative tools to counteract them and foster a critical, empowering climate discourse.

KEYWORDS: risk communication; climate change; terminology; social perception; climate journalism; misinformation

En un context d'escalfament global accelerat i d'evidències científiques cada cop més contundents, la manera com parlem del canvi climàtic importa, i molt. Els professionals de la comunicació, i en particular del periodisme, tenen una responsabilitat clau: fer arribar una informació clara, veraç i útil per a la presa de decisions individuals i col·lectives. El llenguatge que fem servir per parlar de riscos com el climàtic influeix en la manera com les persones perceben la situació, com s'hi relacionen emocionalment i quines accions estan disposades a emprendre.

Ara bé, comunicar un risc no és només una qüestió d'informar: és també traduir conceptes sovint complexos en paraules entenedores, sense simplificar en excés ni desconnectar del marc científic. I aquí la terminologia hi té un paper central.

Què és un risc? Una qüestió de percepcions

El risc climàtic no és només un valor estadístic sobre l'augment de la temperatura o la probabilitat de sequeres. Si bé des d'una perspectiva quantitativa es pot mesurar i modelitzar, les persones no reaccionem davant números: reaccionem davant significats. Des d'una perspectiva qualitativa, el risc és també una experiència subjectiva, modelada per factors psicològics, socials, culturals i polítics (Slovic, 1999). En aquest sentit, la teoria social del risc de Beck (1986) subratlla també aquest caràcter construït del risc: la manera com l'interpretem i el valorem depèn del context cultural, dels mitjans de comunicació i del grau de confiança en les institucions.

Per exemple, tendim a percebre com a més greus aquells riscos que:

- tenen un origen humà o tecnològic (i no natural),
- semblen incontrolables,
- són imposats i no escollits,
- no aporten cap benefici visible,
- poden tenir efectes irreversibles,
- generen desconfiança envers les institucions,
- poden provocar morts col·lectives,
- o afecten persones amb qui ens identifiquem.

El risc climàtic compleix bona part d'aquestes característiques. Això explica per què sovint és percebut com una amenaça greu, fins i tot paralitzant. Per tant, com interpretem el risc climàtic condicionarà profundament les accions que adoptarem per combatre'l.

Com ho diem? La importància de la paraula escollida

Això ens porta a la terminologia. El setembre del 2019, les autores d'aquest article vam organitzar un taller de cocreació dins el Campus Gutenberg per explorar com

la terminologia sobre canvi climàtic influeix en la percepció i el grau de compromís de les persones. Hi vam preguntar: és millor utilitzar el terme *crisi* o *emergència climàtica*? El llenguatge tècnic especialitzat ajuda o allunya el públic general?

Aquell mateix any, els serveis informatius de TV3 van decidir fer servir *crisi climàtica* en lloc del terme *emergència climàtica* seguint la línia encetada per mitjans internacionals com *The Guardian*. L'argument era clar: la paraula *crisi* connota que encara som a temps d'actuar, mentre que *emergència* pot generar un efecte de fatiga o desesperança.

Durant el taller, vam analitzar articles publicats a mitjans catalans i internacionals sobre els incendis de l'Amazones a l'agost del 2019. Vam examinar el llenguatge emprat, els titulars, les fonts, l'ús d'imatges, i si es feia servir terminologia científica com *petjada de carboni* o *gasos d'efecte hivernacle*. Les conclusions van ser clares:

- El 90 % dels articles no abordaven les causes o els impactes climàtics en profunditat.
- Més del 75 % no mencionaven iniciatives ciutadanes o comunitàries.
- El 70 % no empraven terminologia climàtica comprensible per al públic general.

A més, molts articles feien servir expressions sensacionalistes com «el pulmó del món» o «desastre ecològic», però no oferien solucions ni marcs d'acció, amb el risc que els lectors se'n desconnectessin emocionalment.

El repte: un periodisme climàtic rigorós i proper

Les persones participants en el taller van proposar repensar el periodisme climàtic: aportar més dades científiques, evitar simplificacions, contextualitzar les notícies en un marc polític i social proper, i usar un llenguatge més accessible però acurat.

Durant la sessió, es van identificar alguns errors habituals que caldria evitar en la comunicació del risc climàtic:

- Presentar dades preliminars com a veritats absolutes. Tot i que la urgència climàtica pot portar a voler destacar titulars impactants, cal evitar transmetre resultats provisionals com si fossin conclusions definitives. Això pot erosionar la confiança del públic quan les dades s'actualitzen o es corregeixen.
- Minimitzar o ignorar les incerteses pròpies de la ciència climàtica. La ciència no ofereix certes absolutes, sinó escenaris amb graus de probabilitat. Una comunicació rigorosa ha de saber incorporar aquest marge d'incertesa sense transmetre confusió ni sembrar dubtes injustificats.

- Recórrer a discursos excessivament apocalíptics, sense oferir vies d'acció. L'alarmisme pot provocar paràlisi emocional o desconexió. Informar sobre riscos greus és necessari, però cal equilibrar-ho amb la presentació d'alternatives, iniciatives i solucions que empoderin el lector o l'espectador.
 - Fer servir un llenguatge ambigu, poc precís o sobrecarregat de metàfores. Expressions com «el pulmó del planeta» o «el nostre futur està en joc» poden ser útils per captar l'atenció, però sovint manquen de concreció i dificulten una comprensió crítica dels fets.
 - Homogeneïtzar el relat climàtic sense tenir en compte la diversitat de realitats socials, econòmiques i culturals. No tothom viu el canvi climàtic de la mateixa manera, i és fonamental fer visibles les desigualtats i les vulnerabilitats diferencials.
- D'altra banda, també es van assenyalar una sèrie de bones pràctiques recomanades per millorar la comunicació del risc climàtic:
- Traduir els impactes globals a conseqüències locals. Explicar com el canvi climàtic afecta l'entorn immediat —el barri, el municipi, la comarca— ajuda a fer-lo tangible i rellevant per al públic. El repte és «localitzar el global».
 - Enfocar el canvi climàtic des de múltiples àmbits de la vida quotidiana. Relacionar-lo amb la salut, l'alimentació, el turisme, la mobilitat, l'economia o la cultura ajuda a generar interès i a fer-lo més comprensible per a diferents perfils de públic.
 - Posar el focus en les solucions, les respostes col·lectives i les oportunitats de transformació. Més enllà de descriure el problema, és fonamental mostrar camins oberts: innovacions tecnològiques, canvis socials, polítiques públiques, iniciatives ciutadanes o bones pràctiques internacionals.
 - Fer servir un llenguatge clar, responsable i amb un grau adequat de complexitat. Cal evitar tant el llenguatge tècnic inaccessible com l'excés de simplificació. El model del Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic (o IPCC, de l'anglès Intergovernmental Panel on Climate Change), amb qualificatius com «altament probable» o «probable», pot servir com a guia per comunicar amb prudència i rigor.
 - Utilitzar fonts diverses, contrastades i de primera mà. Donar veu a la comunitat científica, però també a comunitats locals, activistes, responsables polítics o persones afectades, enriqueix el relat i evita una visió parcial.
 - Fomentar narratives inclusives que incorporin la justícia climàtica i la perspectiva ètica. Cal visibilitzar les causes estructurals del canvi climàtic, així com les responsabilitats diferenciades i les desigualtats en la capacitat d'adaptació.

I on som ara?

Més enllà del llenguatge, cal tenir en compte els obstacles actuals en la comunicació climàtica. El context present està marcat per un preocupant augment del negacionisme i el «retardisme climàtic», fenòmens que dificulten l'acció urgent contra l'escalfament global.

Tal com expliquen Almiron i Moreno (2023), avui dia a Europa el negacionisme del canvi climàtic ja no acostuma a ser tan directe com abans. No es tracta tant de dir que el canvi climàtic no existeix, sinó més aviat de fer obstruccionisme climàtic: són discursos i actituds que, tot i reconèixer que el problema hi és, posen traves a l'hora de fer-hi front. Aquest tipus de posició —més subtil però igualment problemàtica— acaba frenant l'adopció de mesures reals. Els autors també adverteixen que utilitzar el mot *negacionisme* pot ser confús: d'una banda, simplifica massa una qüestió complexa i, de l'altra, pot polaritzar el debat i fer invisible la responsabilitat dels qui, tot i acceptar la ciència, no mouen fitxa.

Eines per combatre la desinformació i comunicar millor

En un context en què la terminologia, el llenguatge i l'enfocament comunicatiu tenen un paper central en la percepció del risc i l'acció climàtica, és especialment rellevant que també emergeixin iniciatives per fer front a la desinformació, sovint resultat del context retardista actual. En aquest sentit, iniciatives com la d'un grup de científiques catalanes de diverses universitats i centres d'investigació que han impulsat xerrades a instituts per ajudar l'alumnat a detectar notícies falses sobre canvi climàtic a les xarxes socials¹ valoritzen no només la transmissió del coneixement, sinó també la importància del llenguatge, les fonts i l'anàlisi crítica com a eines per construir un discurs climàtic sòlid.

Davant d'aquests desafiaments, disposem de recursos i iniciatives que poden contribuir a una comunicació més eficaç:

- Mapes de conceptes, per visualitzar relacions entre causes, impactes i respostes.
- El decàleg ECODES, que recull criteris per a una comunicació rigorosa i transversal sobre el canvi climàtic.
- La guia d'estil de The Guardian.
- Infografies i visualitzacions, que fan més accessibles dades complexes.
- Tècniques d'anàlisi crítica del llenguatge i de les imatges, útils tant en entorns educatius com periodístics.
- Simuladors d'emissions o petjada ecològica, per fer tangibles els impactes individuals.

- Jocs de rol o dinàmiques de cocreació de titulars, per reflexionar sobre com enfoquem i relatem les notícies.
Posem el focus en el canvi més que no pas en l'obstruccionisme: en temps d'incertesa i transformació, les paraules poden fer de pont o de barrera. Parlar de crisi pot empènyer a actuar. Parlar de catàstrofe o emergència pot paralitzar.
Triem bé com comuniquem el futur que volem construir. ✨

Bibliografia

- ALMIRON, Núria; MORENO, José Antonio (2022). «Más allá del negacionismo del cambio climático. Retos conceptuales al comunicar la obstrucción de la acción climática». *Ámbitos: Revista Internacional de Comunicación* [en línia], núm. 55, p. 9-23. <<http://dx.doi.org/10.12795/Ambitos.2022.i55.01>>. [Data de consulta: 19/06/2025].
- BECK, Ulrich (1998). *La sociedad del riesgo: Hacia una nueva modernidad*. Barcelona: Paidós.
- OBSERVATORIO DE LA COMUNICACIÓN DEL CAMBIO CLIMÁTICO (2022). *Decálogo 2022 de recomendaciones para la comunicación del cambio climático en el actual contexto de transición ecológica* [en línia]. <https://ecodes.org/images/que-hacemos/01.Cambio_Climatico/Movilizacion_accion/Medios_Comunicacion_CC/NuevoDec%C3%A1logoRecomendaciones_2022.pdf>. [Data de consulta: 19/06/2025].
- SLOVIC, Paul (1987). «Perception of risk». *Science*, núm. 236, p. 280-285.
- (1999). «Trust, emotion, sex, politics and science: Surveying the risk-assessment battlefield». *Risk Analysis*, vol. 19, núm. 4, p. 689-701.
- ZELDIN-O'NEILL, Sophie (2019). «“It's a crisis, not a change”: The six Guardian language changes on climate matters». *The Guardian* [en línia] (16 octubre). <<https://www.theguardian.com/environment/2019/oct/16/guardian-language-changes-climate-environment>>. [Data de consulta: 19/06/2025].

Nota

1. <https://www.3cat.cat/324/cientifiques-catalanes-als-instituts-per-combatre-la-desinformacio-climatica-a-les-xarxes/noticia/3336210/>.